

Goldberger Leó felsőházban tartott felszólalása a második zsidótörvény-javaslat ellen ^[1]

„Nem lehet egy tollvonással 600 000 lelket úgy juttatni koldusbotra, hogy ez egyedül őket sújtsa, és ne a legsúlyosabban hasson vissza az egész gazdasági életre, melyből ennek a nagy tömeg embernek termelő munkáját és fogyasztását feleslegesen kioperálták? [...] Mi lehet egy vállalatból, ahol nem szaktudástól, s rátermettségtől, hosszú esztendőök lelkiismeretes munkájától függ a tisztviselők pozíciója, hanem az étellel nem számoló rendelettel, a végrehajtó hatalom mindenkori szeszélyétől, esetleg pártparancstól! Az ilyen vállalatoknak tönkre kell menniük.”

Bevezetés

Vannak történelmünknek olyan korszakai, olyan tragikus történései, amiket az élő emlékezet őríz. Közelmúltunk ilyen tragikus időszaka volt a második világháború kirobbanása előtt a politikai élet szélsőjobboldali radikalizálódása, amit az elfogadott "zsidótörvények" jeleztek.

A most bemutatásra kerülő forrás, dr. Buday-Goldberger Leó iparmágnás, felsőházi tag második zsidótörvénnyel kapcsolatos hozzászólása ennek a múltnak egy epizódját tárja elénk. Előjáróban szükséges elmondani, hogy Goldberger Jenő a legnehezebb időkben is vállalta a szolidaritást sorstársaival. (Az SS által Portugáliába menekített családját nem követte; a mauthauseni koncentrációs táborba került, ahol szinte a tábor felszabadulásával egyidőben tragikus körülmények között halt meg.)

Ki volt Buday-Goldberger Leó, ki volt ez az ember, aki önként vállalta a mauthauseni haláltábor borzalmát, sorsközösséget vállalva 600000 zsidó vallású magyar állampolgár tragédiájával?

A Goldbergerek neve egyet jelentett a hazai textilipar történetével, hiszen a több generációra visszatekintő nagymúltú Goldberger Sám.F. és Fiai Rt. előzményei a Goldberger Ferenc által Óbudán 1784-ben alapított kékfestő műhelyben gyökeredeznek.

A műhelyalapító másodszüllött fia Sámuel tekinthető a "Goldberger Sám. F. és Fiai" tényleges megalapítójának, aki a kis műhelyt gyárrá fejlesztette. A cégelnevezésben az "F" betűvel Sámuel alapító édesapját jelölte meg.

A gyár 1851-től kezdve közkereseti társaságként működött, s 1867-ben Ferenc József Sámuel özvegyének, Goldberger Erzsébetnek és 16 gyermekének "budai" előnévvel nemességet adományozott. Szorgalmas munkával, folyamatos fejlesztéssel, megfontolt gazdasági döntésekkel sikerült a társaságot belföldön és Európában ismert gyárrá fejleszteni, amikor a család ötödik generációját képviselő dr. Buday-Goldberger Leó, a másodszüllött fiú 1900-ban tisztviselőként belépett az akkor még közkereseti társaságba.

A Budapesten és Lipcsében jogot tanuló, eredetileg ügyvédnek készülő ifjú lesz az, aki négy évtizedes munkássága alatt hatalmas nagyipari vállalatot fejlesztette a textilgyártat. Már 1905-ben a Hazai Bank bevonásával részvénytársasággá alakította a közkereseti társaságot, és állami támogatás elnyerésével, külföldi hitelek felvételével folyamatos gyárrekonstrukciót és gépparkfelújítást hajtott végre.

A textilgyártás ismereteit empirikus alapon szerző, fáradhatatlanul tevékenykedő zseni felismerte a hazai textilipar azon sajátos hiányosságát, hogy t.i. a pusztán nyomógyártásra szakosodott ipari üzemek állandó behozatalra szoruló nyersanyag, fonal-és pamutszövet-hiánnyal küzdöttek, amikor ezen nyersanyagok a hazai olcsó munkaerővel előállíthatók.

A textilgyártás fonó, szövő, kikészítő vertikálisát, azaz a kizárólagos nyomógyártás mellett a textil-előállítás megelőző fázisait jelentő fonó-és szövőgyárat az országban először Buday-Goldberger Leó alapította meg ügyes pénzügyi politikával, svájci és angol tőke segítségével, s ezzel létrehozta 1927-ben az első magyar textilkombinátot.

Termékeit az egész világ ismerte, hiszen a második világháború kitörésekor Európa, Ázsia nyugati fele, Afrika, az amerikai kontinens és Ausztrália exportpiacai közé tartozott. Számátalan külföldi és hazai nagydíj tanúskodott a Goldberger-kelmék elismertségéről. Világszínvonalon maradni egyet jelentett az állandó technikai fejlődéssel, s ahogyan 1940. októberében negyvenéves munkásságát méltató életrajzában idézik: "Nincs az a modern eljárás, szabadalom, amelyet ki ne próbálna, amellyel ne kísérletezne."

Ezt a sikeres életutat törték meg az 1930-as évek végén törvényerőre emelkedett zsidótörvények, amelyek a szélsőjobboldali követelések kormányzati elismerését jelentették. A Teleki-kormány által politikai szándékkal siettetett második zsidótörvény-javaslat a felsőház 1939. április 28-án járult hozzá. A törvény 1939. IV. tc május 5-én jelent meg: " a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról" címmel. Az iparban és a kereskedelemben 12 %-ban, az értelmiségi pályákon 6 %-ban maximálta a zsidók arányát, jóval durvább módon, mint az első zsidótörvény 20 %-os "arányosítása". Mintegy 60 ezer zsidó munkavállaló veszítette el kenyérét, s a családtagok számárányát tekintve 150 ezer embert érintett.

A zsidóságában, magyar hazafiságában, emberségében mélyen megbántott és megalázott Goldberger Leó érthetetlenül és lesújtva állt a törvényjavaslat felsőházi tárgyalása előtt. A felsőház tagjaként elmondott beszédéből emelünk ki néhány gondolatot. A kiemelt részeket szöveghűen adjuk közre. A hozzászólás keltezés nélküli, de tartalma egyértelműen a második zsidótörvény-javaslat ellen szól.

Forrás

Szemelvények Goldberger Leó felsőházban tartott felszólalásából. 1939. április

Méltóságos Elnök
Úr!
Mélyen tisztelt
Felsőház!

„A javaslatnak képviselőházi előadója azzal kezdte beszédét, hogy " ezzel a javaslattal olyan törvényjavaslat kerül a magyar törvényhozás elé, amelyhez hasonló és kihatásaiban súlyos, ritkán jutott még parlament elé"; minden tekintetben olyan törvényjavaslat ez, melynek kihatása és jelentősége rendkívül súlyos " és - tette hozzá az előadó " a modern nácizmusnak és faji gondolatnak első nagyszabású és nagyarányú jelentkezése a magyar törvényhozás munkájában." Valóban így is van, mélyen tisztelt Felsőház c: ehhez hasonló, kihatásaiban súlyosabb javaslatot még nem tárgyalt parlament - szándékosan használok e szót: parlament - sem itt sem másutt széles e világon. Lehetséges az, hogy ha a magyar zsidóságnak ez az arczata, ha így mérgezi meg az ország levegőjét, így teszi tönkre boldogulását, hogy államférfiak, kik ennek az országnak sorsát a háború előtt és háború után kezükben tartották, ebből a veszedelemből semmit sem vettek észre, ez ellen semmit cselekedni meg nem próbáltak. Nem megyek vissza Tisza Kálmán, vagy Széll Kálmán, vagy Wekerle Sándor kormányzására, kik az ugynevezett "átkos" liberalizmusnak az aranykorában voltak tényezők, bár joggal hivatkozhatnék államférfiui tudásukra, kormányzati bölcsességükre,- de legyen szabad hivatkoznom Tisza Istvánra, akinél senki jobban nem látta, mélyebben át nem érezte levelezését, nem volt a magyarságnak oly problémája, melybe józan ítéllettel és érző szívvel el nem merült volna, de ezzel messze túlmenően minden egyes magyar ember sorsa -tessék csak a levelezését elolvasni!- a szívéhez volt növe, törődött velük, exponálta magát értük, gondolkodott és dolgozott érdekükben. Hogyan van az, hogy ez a nagy magyar államférfi semmit ezekből az apokaliptikus

látomásokból észre nem vett. Ez a probléma nem létezett az ő számára, amint ahogy nem létezett olyan magyar államférfiak számára mint Szilágyi Dezső és Apponyi Albert, és nem létezett a háború után Bethlen István, Károlyi Gyula és Gömbös Gyula számára."

„A nyilas agitációnak kellett eljőnie, idegenből lemásolt, s nem magyar lelkeségből kitermelt jelszavaival, hogy ennek közvetítésével magyar kormányférfiak egy idegen világnézet fajpolitikáját magukévá tegyék."

„Akkor mi volt az, milyen kötelező ok, milyen felsőbb erőhatalom, mely ennek a gyűlölet szellemét kodifikáló javaslatnak szerkesztését megparancsolta? Én erre, mélyen tisztelt Felsőház, az én véges emberi elmémrel hasztalan keresem a feleletet. Én tudom, hogy ez a szörnyű katasztrófa a magyar zsidóságra, hogy mérhetetlen károsodását jelenti az egész magyarságnak, s valloam azt, hogy még azokhoz az országokhoz sem vitt közelebb, melyek a zsidóüldözést állameszmévé emelték, hogy miért kellett nálunk ezzel a javaslattal a törvényhozás elé lépni? Válaszolgatnak erre a kérdésre nálamnál különb lélekűvárok.

Az igazságügyi miniszter úr (Tasnádi Nagy András-kiemelés tőlünk)képviselőházi beszédében hasztalan keresem erre a választ. Könyves Kálmán, IV. Béla, II. Endre, Nagy Lajos, Zsigmond király, Ulászló dekrétumaira hivatkozik.

Bizonyos, azok a történelmi adatok, melyeket a miniszter úr a középkorból vagy akár az újabb korból a javaslat indoklásaképp felvonultatott, mind igazak, hitelességükhöz kétség nem fér. De hát ebből az következik, hogy az üldözésnek ezen az útna most már tovább kell haladni s mindazt kitörölni a magyar Corpus Jurisból, amit nagy magyar államférfiak bölcsességükben és emberségükben a zsidóságnak megadni jónak láttak. Méltóztassanak elhinni, hogy Deák Ferenc is ismerté Könyves Kálmán, IV. Béla, II. Endre, Nagy Lajos stb. törvényeit és mégis emberségesnek, a magyar nemzet érdekében valónak ítélte a magyar zsidók befogadását, polgári egyenjogúságuknak biztosítását. Ha állana a miniszter úr tétele, hogy a századokon át való üldözés indokolja az örök üldözést, de sok nagy és igazi érték ment volna veszendőbe a történelem folyamán."

„Nem arról (van szó -kiemelés tőlünk), hogy más országok a maguk intézkedéseivel mennyi zsidót szorítanak át határaikon, nem is arról, hogy a zsidókat a magyar közélet és gazdasági élet minden pozíciójából azért kell kiszorítani, mert csak így tudnak eleget tenni az ország gazdasági és kulturális szükségleteinek, nem arról van szó. Egy új vallásnak, a faji fensőbbiségnek, a vér mítoszának a recepciójáról van szó ebben a törvényjavaslatban, a faji felsőbbiség másokat kirekesztő, embereket megalázó gögijének paragrafusokba szedéséről. Hogy ennek az új vallásnak a tételei milyen ingatag alapon állanak, hogy mindaz, amit fajok tisztaságáról, az északi fajtának, az árjának a sémvél való szembeállításáról tanítanak, merő fantáziának, a gyűlölet fantáziájának bizonyul a tudományos kutatás és tudományos bírálat világánál, arról bővebben nem érzem magam hivatottnak ilyen könyörtelen törvényhozási intézkedések alapítani isten ellen való vétek. De a magyarság ellen való vétek is, mert állítom, hogy a magyar lélek asszimiláló ereje semmiféle néppel szemben olyan sikerrel nem nyilatkozott meg, mint éppen a zsidósággal szemben: aki zsidó régebben él ezen az áldott földön az hajlamaiban, gondolkodásában, eszmei célkitűzéseiben, fájdalomában és örömeiben egészen és teljesen magyarrá vált."

„Ime a német kisebbségnek a magyar hazában nem kell asszimilálódnia, semmi büntetés azért, hogy eddig egyes csoportjaiban nem asszimilálódott, nem jár -ellenkezőleg a magyar haza mindent tesz - kulturálisan és gazdaságilag - hogy az asszimiláció a németiségnek még csak észébe se jusson és szellemi kapcsolatát a nagy német birodalommal épen megőrizhesse. -És ez nyilván így van jól, külpolitikai érdekek is így parancsolják; de igenis joggal vetjük fel a kérdést, hogy ami a németiségnél jutalmazandó erénynek számít t. i. az asszimiláció teljes hiánya, az asszimilációtól való idegenkedés, miért szögeztetik vádként - hamis vádként - a zsidósággal szemben és vétetik szegyenletes persecutio alapjául? S nagyon helyesen ugyanez a megértés és gondoskodás a tótokkal és ruténekkal szemben és ellenkező érzés és elbánás a magyar zsidókkal szemben. Igaz, itt nálunk a zsidóság nem kisebbség; magyarul beszél, magyarul érez, sem az iskolától, sem a közigazgatástól, sem az államhatalomtól nem vár egyebet, mint amit ez minden magyar embernek nyújtani tud, nem lévén zsidó birodalom, melytől szellemi függőségben volna, hogy most velük szemben egy halálítélet alapjául az asszimiláció fogyatékossága állapítható meg, míg a hazai nemzetiségek felé a nemzetükkel való lelki összeköttetés feltételei biztosíthatóak. Ezt az ellentmondás sohasem fogom megérteni."

„Korlátolt gög volna azt állítani, hogy ehhez - az iparhoz, kereskedelemhez, hiteléhez - csak a zsidók értenek: akárhány a nálunknál jóval jelentősebb gyáriparral, fejlettebb kereskedelemmel és hitellel bíró államban ezt nem a zsidók, vagy nem csupán a zsidók művelték meg, de ki tagadhatja, hogy ami nálunk e téren történt abban a zsidó munkának jelentős része volt. Amint ahogy loyálisan el kell ismerni, hogy ebben a teremtő munkában a hazai németiségnek is volt része és amint ahogy kétségtelen, hogy ezt az ország bármilyen eredetű, telepített vagy törzsköcs lakóssága megtudja tanulni. És ki tagadhatja azt, hogy Trianon után a háború és békeszerződés pusztításait jóvátevő, s csonka országot újra felépítő, régi magyar érdekeket a jövőre épen átmentő munkában is komoly része volt a magyar zsidóságnak. Nem érdem ez, nem valami, amiért külön köszönet jár: a magyar zsidó polgár semmi egyebet nem tett, minthogy magyarnak érezte magát végezte becsülettel őrhelyén azt a munkát, melyet a magyar paraszt végeztet magyar lelkiismerettel az eke szarva mellett és a magyar úri osztály a miniszteriumi, vagy megyei bürokrában, vagy bárhol hova a sors ültette, a hadseregben, a tudományos pályákon. Nem érdem ez, -de most azt mondani: hogy a gazdasági életünk nem volt magyar szellemmel telítve, amíg annak intézésében a magyar zsidóságnak része volt s magyar szellemmel telítődik, ha arról a területről, melyen szép műveket segített teremteni, kiszorítják őket; ezt a tételt komoly érvekkel megalapozni nem lehet."

„Nem lehet egy tollvonással 600000 lelket úgy juttatni koldusbotra, hogy ez egyedül őket sújtsa és ne a legsúlyosabban hasson vissza az egész gazdasági életre, melyből ennek a nagy tömeg embernek termelő munkáját és fogyasztását feleslegesen kioperálták? Mi lehet egy vállalatból, melynek tulajdonosát megalázzák, munkakedvét megbénítják, esetleg őt magát is félreállítják, vagy legalábbis lehetetlenné teszik számára, hogy a vállalatot kedvvel, önértettel, bizalommal szolgálja? Mi lehet egy vállalatból, ahol nem szaktudástól, s rátermettségtől, hosszú esztendőök lelkiismeretes munkájától függ a tisztviselő pozíciója, hanem az étellel nem számoló rendeltetéstől, a végrehajtó hatalom mindenkor szeszélyétől, esetleg pártparancstól! Az ilyen vállalatoknak tönkre kell menniük. Tönkre kell menniük, mert jól begyakorolt tiszt karának egy jó részét el kell bocsátania - közöttük olyan embereket, kiknek műszaki tudása, kereskedelmi genialitása ugyszólván főpillére az egész vállalatnak, s kiket már ma is boldogan vállalnak külföldi gyárak, s ezeknek törvényes végkielégítés címén jelentős összegeket kifizetni."

„De felelősséggel állíthatom, hogy a magyar gyáripár tönkretétele az előbb felsorolt nagy értékek mellett más mindennél nagyobb értéket is kockáztat: Kockára van téve a magyar véderő betontalpapazata: a magyar gyáripár, mely konfliktusok esetén úgyszólván egy gombnyomásra ma haditermelésre állítható át a magyar gyáripár jó része elsatnyul, s helyét majd idegen ország iparimportja fogja elfoglalni. A monarchia fennállásának idején állandóan hallottuk a megállapítást: Magyarország gyarmata Ausztriának. Tudjuk, hogy ez nem egészen volt igaz; évtizedek munkájával, melyben a magyar zsidóságnak is szép része volt, gyáripárt tudunk teremteni magunknak. És részben függetlenítettük magunkat az osztrák termeléstől. Most azonban igazán kolónia leszünk, a szabadulás reménye nélkül. A magyar gyáripár meg fog szünni, vagy elerőtlenedni, s helyét majd a külföldi ipar termékei foglalják el.

„Befejeztem, mélyen tisztelt felsőház. Csak még a következőt akarnám elmondani. A közelmúlt napokban, mikor a ruszinszkoí előnyomulásunk és különböző nemzetközi bonyodalomak ügye szívesebben körül katonai jellegű intézkedéseket tett szükségessé, néhány bevonuló ifju jött el hozzám elköszönni, rokonok és barátok gyermekei. Büszke vagyok arra, mélyen tisztelt Felsőház, ahogy ezek az ifjak a maguk kötelességét elfogadták, s azóta teljesítették is; olyan természetesnek, olyan magától értetődőnek, alig beszélve róla, legfeljebb azokról a revíziós kilátásokról - boldogan és sugárzóan - melyek a közeljövőben Magyarország számára adódhatnak. Ez az asszimiláció, a teljes, tökéletes, semmiféle fajbiológiaiával el nem konfiskálható magyarság. De nemcsak ők találták természetesnek, vitathatatlanak ennek a kötelességnek teljesítését, így érezték ezeknek az ifjaknak szülei, testvérei, egész rokonsága. S valóban kár is erről egy szót is beszélni, annyira magától értetődő ez, lelkem egész meggyőződésével állítom. De vajon milyen lélekkel tartják ezt természetesnek azok, kik ennek a kegyetlen javaslatnak parancsait megfogalmazták, s kik ezzel ugyanezeket a magyar ifjakról elveszik magyarságukat és életlehetőségeiket. Ennek a pörnek aktáit próbáltam ma Önök elé tárni, mélyen tisztelt Felsőház. Ha a megalázott szív némely helyen hangosabban dobbant, nézzék el ezt nekem. Nyugodt lelkiismerettel várom ennek a bölcs és emelkedett szellem háznak ítéletét. A javaslatot nem fogadom el."

MOL. Z675 23. cs. 81. t. (Magyar Országos Levéltár - Buday-Goldberger Leó iratai (1817-1949) - Géppel írt első példány. Dátum nélküli.)

Címkek:

[Zsidótörvények](#) ^[2]

[Teleki Pál](#) ^[3]

[Goldberger Leó](#) ^[4]

[SS](#) ^[5]

Kiadás: 1. évfolyam (2001) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/goldberger_leo_felsohazban_tartott_felszolalasa_a_masodik_zsidotorvenyjavaslat_ellen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/goldberger_leo_felsohazban_tartott_felszolalasa_a_masodik_zsidotorvenyjavaslat_ellen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidotorvenyek>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/teleki-pal>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/goldberger-leo>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ss>